

Nr 971

Av herr **Jacobsson, Gösta, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.

(Lika lydande med motion nr 1144 i Andra kammaren)

I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition 1969:44 angående de allmänna underätternas organisation m. m. får vi härmed anföra följande.

De i propositionen innefattade förslagen till ändrad domstolsorganisation innebär att vårt lands månghundraåriga domstolsväsende i första instans, baserat på häradsrätter och rådhusrätter och med rötter i hednatid, definitivt lagts i smältdegeln. Redan genom de domkretssammanslagningar till större enheter som det senaste årtiondet i administrativ ordning kommit till stånd har visserligen sammanhanget med det förflytna i viss mån brutits, men vad som nu föreslås är att en helt ny domstolsorganisation skall träda i den gamlas ställe. Huruvida den nya domstolsorganisationen kommer att uppbäras av samma förtroende och intresse bland folket ute i bygderna som den nuvarande må framtiden utvisa. Att även själva domstolsorganisationen anpassas efter de djupgående förändringar inom samhällslivet som skett genom övergången från de agrara samhällsformerna till det industrialiserade samhället och genom de befolkningsomflyttningar, som blivit en följd därav, är givetvis i och för sig intet att erinra mot. Men fråga är om inte den erforderliga omgestaltningen av domstolsorganisationen kunnat ske på ett mindre ingripande sätt och med fullt bibehållande av de värdefulla element som utmärker de hävdvunna organisationsformerna.

Den nuvarande domstolsorganisationens förtjänster ligger framför allt i den nära kontakt som funnits mellan domstolarna och den rättssökande allmänheten, i domarnas förtrogenhet med ortsbefolkningens arbetsliv och tänkesätt samt i den anknytning till de enskilda människorna i orten som nämnden med dess folkliga förankring representerat. Särskilt på landsbygden har domstolarna härigenom utgjort en integrerande del av samhällslivet. Även om rättstraditionerna på senare tid luckrats upp, har nu angivna faktorer alltså en icke oväsentlig betydelse i dagens samhälle. Att så är fallet framgår bl. a. därav att redan de domstolssammanslagningar som skett på många håll har framkallat missnöje. I åtskilliga fall har onödiga eftergifter gjorts åt ensidiga rationaliseringsanspråk. Man har här tydligen gått för långt. Rättsvården har ej blivit bättre, snarare motsatsen. En alltmer utbredd opinion ute i landet ställer sig också betänksam till tanken på fortsatta sammanslagningsåtgärder. Ett genomförande av de nu föreslagna organisatoriska förändringarna skulle först och främst innebära en klar försämring av rättsvården på många håll och ett

ödeläggande av betydelsefulla positiva sidor av den nuvarande domstolsorganisationen men därutöver också en försämring av domstolarnas service gentemot allmänheten. Avståndet mellan domstolen och den enskilde medborgaren förlänges. De föreslagna förändringarna står vidare i strid med de lokaliseringspolitiska strävanden som eljest sätter sin prägel på den aktuella samhällsplaneringen. Många orter berövas sin ställning som centra för bygdens rättsliv. Domstolarnas försvinnande från orten skulle också medföra att kanslipersonalen flyttade. Advokaterna skulle i viss utsträckning följa efter. Tydligt är i vart fall att för många hotade städer och mindre orter domstolens bortflyttning skulle medföra påtagliga olägenheter.

Det finns näppeligen något stöd för påståendet att effektiviteten i de stora domstolarna skulle vara så mycket bättre än i de mindre.

Av nu anförda skäl anser vi oss böra gå emot propositionen, såvitt avser de föreslagna ändringarna i själva domkretsindelningen. Däremot finner vi oss, med hänsyn till de skäl som anförts därför, kunna godtaga den föreslagna enhetliga underdomstolsorganisationen, under förutsättning att domkretsindelningen i huvudsak bibehålles oförändrad. På grundval av den allmänna opinionen bland remissinstanserna skall vi ej heller motsätta oss den omläggningen att underrätten vid huvudförhandling i tvistemål skall bestå av enbart lagfarna ledamöter. Det kan förvisso inte hjälpas att det trots allt framstår som något av en ödets ironi att i en tid som vår, som utmärkes av allt större krav på medborgerlig insyn på samhällsadministrationens olika områden, häradsnämndens hävdvunna befattning med tvistemål slopas. En ändring i domförhållningarna av denna innebörd utgör emellertid i och för sig knappast tillräckligt motiv för genomförandet av en så genomgripande reform beträffande domkretsindelningen som den som föreslås i propositionen. Behovet av tre lagfarna domare behöver nämligen vid de mindre underrätterna ej bli så framträdande som det förutsattes i propositionen. Det är sålunda att märka att vid dessa mindre underrätter antalet tvistemål, som avgöres vid s. k. stor huvudförhandling, numera är relativt litet. Redan med nu gällande lagstiftning kan tvistemål i viss utsträckning avgöras av ensamdomare, nämligen dels i vissa fall under förberedelsen, dels vid huvudförhandling i omedelbart samband med förberedelsen. Genom i propositionen föreslagna lagändringar vidgas dessa möjligheter att avgöra tvistemål av ensamdomare. Även i fråga om vissa grupper av domstolsärenden föreslås lagändringar av samma innehåll. De föreslagna domförhållningarna för en annan stor grupp, nämligen tvistiga familjerättsliga mål och ärenden rörande vårdnad om och umgänge med barn, minskar ytterligare behovet av tre lagfarna domare i rätten. Samma verkan kan inrättandet av särskilda fastighetsdomstolar komma att få. För de underrätter som ej kommer att ha tillräckligt arbetsunderlag för tre domare torde för det fåtal fall per år, då behov kan föreligga av en sammansättning av rätten med tre lagfarna domare, detta kunna ordnas antingen genom att en domare från en närliggande domsaga tages i anspråk eller att vederbörande hovrätt ställer domare till förfogande. Om dessa lösningar till äventyrs ej står till buds, kan den äldste tingsnotarien i domsagan förordnas att delta i handläggningen. Beträffande det mindre antal domsagor, där f. n. endast en lagfaren domare finnes, torde som en

undantagslösning även tvistemålen lämpligen kunna avdömas av ordförande med nämnd.

Enligt vår mening behöver ej en blivande kommunindelingsreform med nödvändighet komma till uttryck i ändringar i domkretsarna. Kommunindelningen behöver därför inte vara avgörande skäl för fortsatta domkretssammanslagningar.

För den händelse i enstaka fall domkretssammanslagningar av effektivitetsskäl anses oundgängligen böra komma till stånd och detta kan ske utan eftersättande av bygdens intressen bör frågan om sådan sammanslagning underställas riksdagen.

Under återopandande av vad sålunda anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte avslå proposition nr 44, såvitt avser departementschefens förslag till riktlinjer för det fortsatta arbetet med domkretsindelningen, och i stället uttala sig till förmån för bibehållande av den nuvarande indelningen i dess huvuddrag.

Stockholm den 10 april 1969

Gösta Jacobsson (m)

N. Yngve Nilsson (m)

Ebbe Ohlsson (m)

Ingvar Andersson (m)

Allan Hernelius (m)

Ragnar Sveningsson (m)

Karl Petterson (m)
